

JANUSZ GROSZKOWSKI W 120 ROCZNICĘ URODZIN

Dariusz Świsulski
Centralna Komisja Historyczna SEP

Janusz Groszkowski¹

W tym roku mija 120 lat od urodzin Janusza Groszkowskiego. Dlatego warto przypomnieć jego dokonania. W artykule przedstawiono też formy upamiętnienia tego wybitnego naukowca.

Janusz Groszkowski urodził się w 1898 roku w Warszawie. Po ukończeniu w 1915 roku Szkoły Handlowej Zgromadzenia Kupców w Warszawie, rozpoczął studia elektrotechniczne na Politechnice Warszawskiej. W latach 1919-1922 przebywał w Oficerskiej Szkole Łączności w Paryżu, a po powrocie uzyskał dyplom Politechniki Warszawskiej.

Po studiach pozostał na uczelni, prowadząc wykłady z podstaw elektroniki i lamp elektronowych oraz zajmując się pracą naukową. W 1928 roku otrzymał stopień doktora nauk technicznych i objął Katedrę Radiotechniki na Wydziale

¹ Wikipedia. Janusz Groszkowski,
https://pl.wikipedia.org/wiki/Janusz_Groszkowski#/media/File:Janusz_Groszkowski_Polish_scientist.jpg, data odczytu 6.10.2017

Elektrycznym Politechniki Warszawskiej. W 1929 roku został profesorem nadzwyczajnym. W 1935 roku został mianowany profesorem zwyczajnym, w tym samym roku został też wybrany dziekanem Wydziału Elektrycznego Politechniki Warszawskiej, pełniąc tę funkcję do 1937 roku. Był też jednym z organizatorów utworzonego w 1929 roku Instytutu Radiotechnicznego w Warszawie. Współorganizował Stowarzyszenie Elektryków Polskich, w latach 1936–1937 pełnił funkcję jego prezesa.

Po wybuchu II wojny światowej Janusz Groszkowski wyjechał do Lwowa, gdzie w latach 1940–1941 pracował w Instytucie Politechnicznym. Po powrocie do Warszawy wykładał w Państwowej Wyższej Szkole Technicznej, która została utworzona na zamkniętej Politechnice Warszawskiej. Jednocześnie zajmował się działalnością konspiracyjną, prowadzone prace pozwoliły m.in. na ochronę przed niemieckimi pociskami V2.

Po wojnie przez dwa lata pracował na Politechnice Łódzkiej, a w 1946 roku ponownie podjął pracę na Politechnice Warszawskiej (do przejścia na emeryturę w 1968 roku), prowadząc wykłady na Wydziale Elektrycznym, następnie na Wydziale Łączności. W 1952 roku organizował Zakład Elektroniki PAN, przemianowany w 1966 roku na Instytut Technologii Elektronowej PAN. W latach 1961–1963 kierował Instytutem Podstawowych Problemów Techniki PAN. Pełnił funkcję wiceprezesa (1956–1962) i prezesa (1963–1972) Polskiej Akademii Nauk.

Prof. Groszkowski poświęcał się też działalności społeczno-politycznej. W 1972 roku został wybrany posłem na Sejm PRL. Był też wiceprzewodniczącym Rady Państwa i przewodniczącym Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. Jednak w 1976 roku w proteście przeciwko działaniom niektórych decydentów zrzekł się mandatu posła i funkcji państwowych². Janusz Groszkowski zmarł w 1984 roku w Warszawie³.

W 1986 roku medal z prof. Groszkowskim wydało Polskie Towarzystwo Elektrotechniki Teoretycznej i Stosowanej z okazji 25-lecia stowarzyszenia. Medal zaprojektował Edward Łagowski, a w nakładzie 500 sztuk wybiła Mennica Państwowa⁴. Materiał to tombak patynowany, średnica wynosi 70 mm.

² Sobiesiak E., Janusz Groszkowski (1898–1984). Elektro info, nr 10 (118), październik 2013, s. 74.

³ Michalska J., Janusz Groszkowski. Pionier polskiej radioelektroniki. PAUza Akademicka. Tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności, nr 240, Kraków, 6 lutego 2014, s. 1–2.

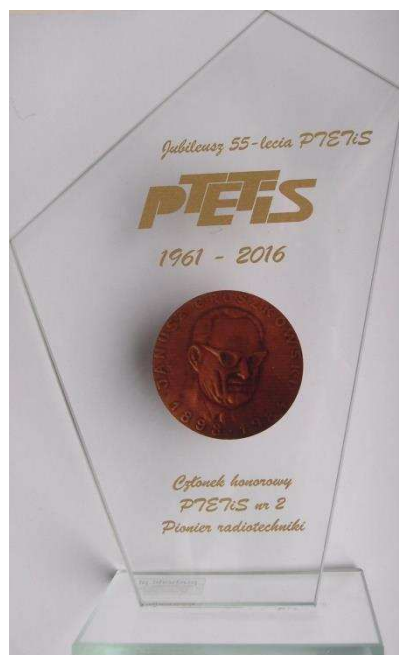
⁴ Kamiński M., Medale Mennicy Państwowej 1984–1988, Warszawa 1990, s. 232.

Na awersie przedstawiona jest głowa uczonego trzy czwarte w prawo. W otoku napis: JANUSZ GROSZKOWSKI 1898-1984. Na rewersie, na fakturowanym tle napis: XXV / LAT / PTETiS / 1961-1986. W otoku: POLSKIE TOWARZYSTWO ELEKTROTECHNIKI TEORETYCZNEJ i STOSOWANEJ. Medal sygnowany na awersie - spleciony monogram EŁ.

Medal Janusza Groszkowskiego wyemitowany przez PTETiS⁵

Wizerunek awersu medalu został wykorzystany w 2016 roku na szklanej statuetce, przygotowanej z okazji 55-lecia Polskiego Towarzystwa Elektrotechniki Teoretycznej i Stosowanej. Wysokość statuetki 205 mm.

Statuetka 55-lecia PTETiS⁶

⁵ Ze zbiorów autora.

Medal Stowarzyszenia Elektryków Polskich poświęcony Januszowi Groszkowskiemu pochodzi z 1987 roku. Został zaprojektowany przez Gertrudę Wilczopolską-Kuziemską, a w nakładzie 2000 sztuk w tombaku patynowanym wybiła Mennica Państwowa⁷. Średnica medalu wynosi 70 mm. Na awersie, na tle urządzeń elektrycznych przedstawiono półpostać Janusza Groszkowskiego w profilu w prawo, w prawej ręce ołówek. Umieszczony centralnie, wyrównany do prawej krawędzi napis głosi: JANUSZ / GROSZKOWSKI / 1898 · 1984. Przy górnej krawędzi: UCZONY · PATRIOTA, przy dolnej: PIONIER RADIOELEKTRONIKI. Na rewersie przesunięte w górę logo Stowarzyszenia Elektryków Polskich w otoczeniu liści (jak odznaka honorowa SEP).

Medal Janusza Groszkowskiego wyemitowany przez SEP⁸

Kolejne dwa medale Janusza Groszkowskiego związane są ze szkołami.

W 1964 roku w Radomsku rozpoczęło funkcjonować Technikum Łączności (działające do 1971 roku) i Zasadnicza Szkoła Elektryczna. W 1967 roku uruchomiono Technikum Elektryczne o specjalności elektromechanika ogólna, a rok później Zasadniczą Szkołę Zawodową. W 1972 roku powstało Liceum Zawodowe oraz Technikum Elektryczne na podbudowie Zasadniczej Szkoły Zawodowej. Po połączeniu szkół w 1974 roku utworzono Zespół Szkół Zawodowych nr 3. W 1992 roku utworzono pięcioletnie Technikum Elektroniczne i zmieniono nazwę na Zespół Szkół Elektryczno-Elektronicznych. W 1995 roku powstało czteroletnie Liceum Techniczne, jednocześnie rozpoczęła się likwidacja Liceum Zawodowego. Zespół w 1996 roku otrzymał

⁶ Ze zbiorów autora.

⁷ Kamiński M., Medale Mennicy Państwowej 1984-1988, op.cit., s. 386.

⁸ Odznaki, medale i godności nadawane w SEP, <http://sep.com.pl/odznaki.htm>, data dostępu 6.10.2017.

imię prof. Janusza Groszkowskiego. W uroczystości uczestniczyła córka prof. Groszkowskiego, dr Krystyna Łukawska⁹.

Awers medalu Zespołu Szkół Elektryczno-Elektronicznych im. prof. Janusza Groszkowskiego w Radomsku przedstawia prawy profil uczonego. W dolnej części otoku napis: prof. JANUSZ GROSZKOWSKI 1898-1984. Na rewersie, w centralnej części na fakturowanej powierzchni umieszczono dwie stylizowane splecione litery "e". W otoku napis: ZESPÓŁ SZKÓŁ ELEKTRYCZNO-ELEKTRONICZNYCH W RADOMSKU. Średnica medalu wynosi 70 mm.

Medal Janusza Groszkowskiego Zespołu Szkół Elektryczno-Elektronicznych w Radomsku¹⁰

W 1967 roku zostało utworzone w Mielcu Technikum Elektryczne. W 1974 roku uruchomiono Zespół Szkół Zawodowych nr 1, w którego skład weszły Technikum Elektryczne, Zasadnicza Szkoła Elektryczna oraz Zasadnicza Szkoła Zawodowa Doksztalająca. W 1986 roku nadano szkole imię prof. Janusza Groszkowskiego. W uroczystościach 10 maja uczestniczyły żona profesora Maria Groszkowska i córka Krystyna Łukawska. W tamtym czasie była to pierwsza szkoła w Polsce, której nadano imię Groszkowskiego.

W 2000 roku została zmieniona nazwa szkoły na Centrum Kształcenia Ustawicznego im. prof. Janusza Groszkowskiego w Mielcu, a w 2004 roku na Zespół Szkół im. prof. Janusz Groszkowskiego w Mielcu. Obecnie w skład Zespołu Szkół wchodzi Technikum Elektryczne, Zasadnicza Szkoła Zawodowa

⁹ Zespół Szkół Elektryczno-Elektronicznych w Radomsku. Historia, <http://www.zse-e.edu.pl/index.php/szkola/patron-szkoly/historia>, data dostępu 11.02.2017.

¹⁰ Ze zbiorów autora.

nr 4, Uzupełniające Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych i Technikum dla Dorosłych¹¹.

Na awersie medalu Zespołu Szkół im. prof. Janusza Groszkowskiego w Mielcu przedstawiona jest głowa uczonego trzy czwarte w prawo, u dołu rozłożona księga z ręcznymi zapiskami. Z prawej strony napis: 1898- / -1984, w otoku: Zespół Szkół im. prof. Janusza Groszkowskiego w Mielcu. Na rewersie widok budynku szkoły. Przy górnej krawędzi napis: 100-LECIE BUDYNKU SZKOŁY, u dołu data: 14-10-2012. Medal został wyprodukowany w firmie GRAWERSTWO.NET w Mielcu. Wybity w mosiądzu i lakierowany, średnica 60 mm.

Warto zwrócić uwagę na rewers medalu, który przedstawia otwarty w 1912 roku, zbudowany z cegły i pokryty wysokim ceramicznym dachem trzykondygnacyjny gmach szkoły. W budynku tym w początkowym okresie swoją siedzibę miało gimnazjum państwowe¹².

Medal Janusza Groszkowskiego Zespołu Szkół w Mielcu¹³

W 1948 roku zostało utworzone w Białymstoku Liceum Elektryczne o specjalności elektromechanika ogólna. W 1955 roku szkoła zmieniła nazwę na Technikum Elektryczne Centralnego Związku Społeczności Pracy w Białymstoku. W 1960 roku została zorganizowana Państwowa Szkoła Techniczna o specjalności radiotechnika, a w 1985 roku w ramach Zespołu

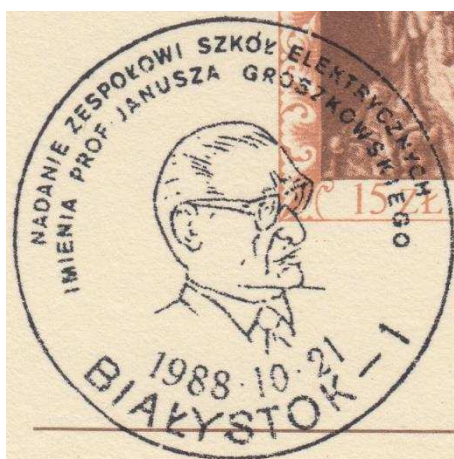
¹¹ Zespół Szkół im. prof. Janusza Groszkowskiego w Mielcu. Zarys historii gmachu szkoły oraz początków szkolnictwa średniego w Mielcu (1898-1967), http://www.zs.mielec.pl/zs/index.php?option=com_content&view=article&id=127:zarys-historii-gmachu-szkoly-oraz-poczatkow-szkolnictwa-sredniego-w-mielcu&catid=2&Itemid=21&showall=1&limitstart=, data dostępu 11.02.2017.

¹² Ibidem.

¹³ Ze zbiorów autora.

Szkół Elektrycznych powstało Policealne Studium Elektroniczne dla Pracujących o specjalności radiotechnika i telewizja¹⁴.

21 października 1988 roku Urząd Pocztowy Białystok 1 stosował datownik okolicznościowy z okazji nadania Zespołowi Szkół Elektrycznych w Białymstoku imienia prof. Janusza Groszkowskiego. Na datowniku przedstawiono portret profesora w prawo, powyżej przy krawędzi w dwóch wierszach: NADANIE ZESPOŁOWI SZKÓŁ ELEKTRYCZNYCH / IMIENIA PROF. JANUSZA GROSZKOWSKIEGO. Poniżej: 1988.10.21 / BIAŁYMSTOK - 1.

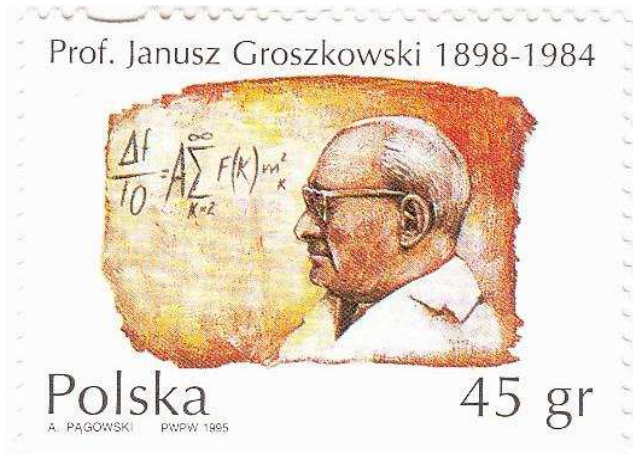
Datownik okolicznościowy Zespołu Szkół Elektrycznych w Białymstoku¹⁵

10 listopada 1995 roku Poczta Polska wyemitowała znaczek pocztowy o nominale 45 gr, w nakładzie 5.000.000 sztuk, według projektu Andrzeja Pągowskiego "Wybitni elektrycy polscy - prof. Janusz Groszkowski". Emisji znaczka towarzyszyła koperta Pierwszego Dnia Obiegu FDC ze stemplem z wizerunkiem profesora. W części ilustracyjnej koperty pokazano głowicę z kolektorem zewnętrznym próżniomierza jonizacyjnego, nazwaną później głowicą Groszkowskiego (JG)¹⁶.

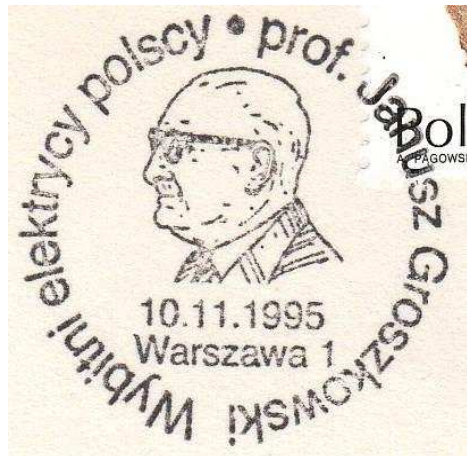
¹⁴ Zespół Szkół Elektrycznych im. prof. Janusza Groszkowskiego w Białymstoku. Historia, <http://www.zse.biaman.pl/index.php?page=historia>, data dostępu 11.02.2017.

¹⁵ Ze zbiorów autora.

¹⁶ Szwemin P., Zarys historii techniki wysokiej próżni w Polsce. Polska elektronika próżniowa wczoraj i dziś, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2005, s. 7-25.

Znaczek pocztowy z prof. Januszem Groszkowskim¹⁷

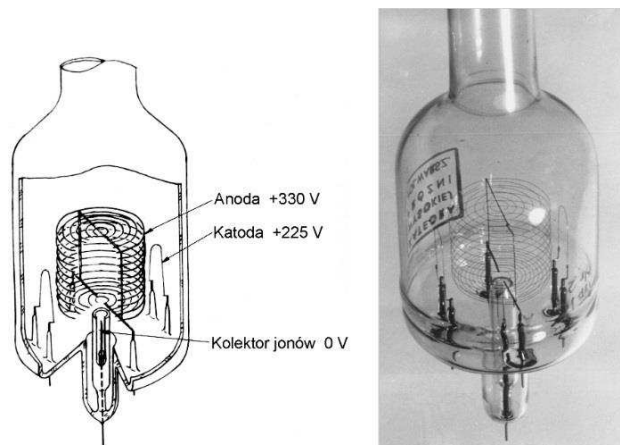
Stempel z prof. Januszem Groszkowskim¹⁸

Koperta FDC poświęcona prof. Januszowi Groszkowskiemu¹⁹

¹⁷ Ze zbiorów autora.

¹⁸ Ze zbiorów autora.

Głowica Groszkowskiego²⁰

Janusz Groszkowski został też umieszczony na znaczku o nominale 300 zł z serii Zasłużeni dla AK, wydanym w 1990 roku przez Poczta Konfederacji Polski Niepodległej²¹. Na znaczku znajduje się napis: PROF. JANUSZ GROSZKOWSKI / w 1944 bada zdobyte / przez sieć wywiadu AK / urządzenia radiowe rakie / ty, określa ich częstotli / wość, a tym samym mo / żliwość zakłócenia fal sterujących rakieta V2.

Znaczek Poczty Konfederacji Polski Niepodległej poświęcony Januszowi Groszkowskiemu²²

¹⁹ Ze zbiorów autora.

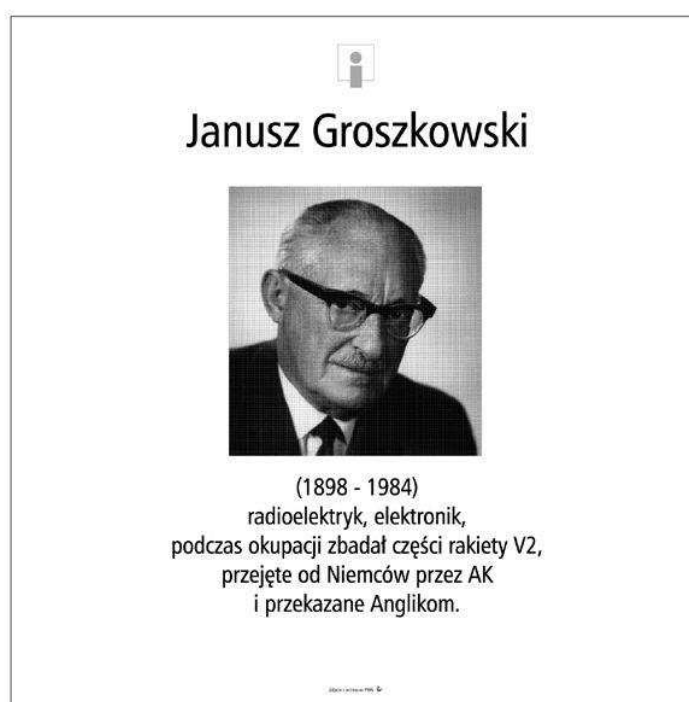
²⁰ Szwemin P., Zarys historii techniki wysokiej próżni w Polsce. Polska elektronika próżniowa wczoraj i dziś, op.cit., s. 22.

²¹ Znaczki wydawnictwa Poczty KPN. Część 2 - 1989-1990 rok, <http://www.podziemna.republika.pl/kpn89.html>, data dostępu 11.09.2016.

²² Ze zbiorów autora.

Od kilku lat zwyczajem Stowarzyszenia Elektryków Polskich jest nadawanie przez Zarząd Główny (na wniosek Walnego Zebrania Delegatów Oddziału lub Zarządu Oddziału) poszczególnym oddziałom imion zasłużonych elektryków. Prof. Janusz Groszkowski jest patronem Oddziału Elektroniki, Informatyki, Telekomunikacji²³.

W Warszawie imię prof. Janusza Groszkowskiego nosi jedna z ulic (dz. Praga Płn. os. Nowa Praga). Dodatkową formą upamiętnienia patronów warszawskich ulic, skwerów i placów są naścienne moduły informacyjne Miejskiego Systemu Informacji, w postaci mocowanej do ściany budynku przezroczystej płyty poliwęglanowej, z krótkim tekstem i ilustracją dotyczącą patrona. Janusz Groszkowski jest też patronem ulicy w Zegrzu.

Tablica z nazwą ulicy Janusza Groszkowskiego (Pl. Hallera 8)²⁴

Popiersie Janusza Groszkowskiego można zobaczyć przed budynkiem Instytutu Tele- i Radiotechnicznego przy ul. Ratuszowej 11 w Warszawie. Zostało ono umieszczone w 1988 roku w celu upamiętnienia wieloletniej działalności prof. Janusza Groszkowskiego w Instytucie. W budynku Instytutu znajduje się też tablica pamiątkowa poświęcona Januszowi Groszkowskiemu.

²³ Świsulski D., Upamiętnienie polskich elektryków. Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej, z. 44, 2015, s. 11-26.

²⁴ Zarząd Dróg Miejskich. Moduły o patronach ulic, <https://zdm.waw.pl/miejski-system-informacji/moduly-informacyjne/moduly-o-patronach-ulic>, dostęp 6.10.2017.

Popiersie Janusza Groszkowskiego przed budynkiem Instytutu Tele- i Radiotechnicznego przy ul. Ratuszowej 11 w Warszawie²⁵

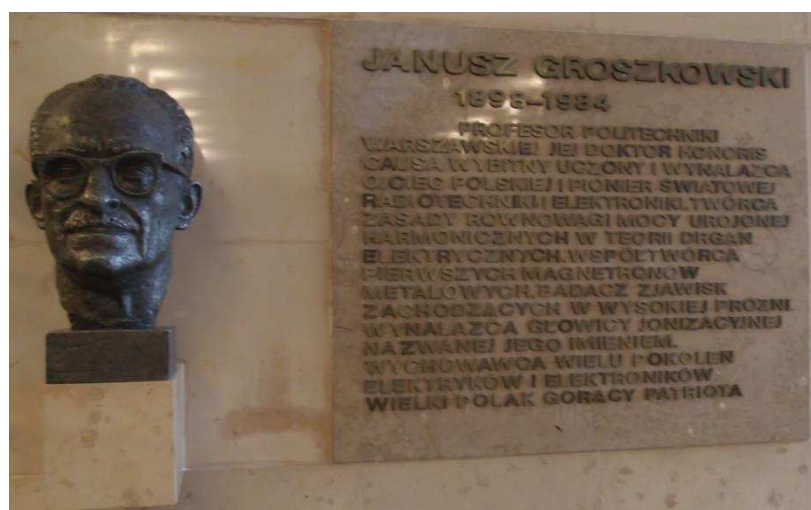
Tablica Janusza Groszkowskiego w budynku Instytutu Tele- i Radiotechnicznego w Warszawie²⁶

²⁵ Fotografia autora.

Początki Instytutu Tele- i Radiotechnicznego sięgają 1929 roku. Został wtedy utworzony Instytut Radiotechniczny. W 1934 roku połączono go z Laboratorium Teletechnicznym Ministerstwa Poczty i Telegrafów, tworząc Państwowy Instytut Telekomunikacyjny, jednocześnie przenosząc do budynku przy ulicy Ratuszowej 11 w Warszawie, gdzie funkcjonuje do dzisiaj. Na dyrektora Państwowego Instytutu Telekomunikacyjnego został powołany prof. Janusz Groszkowski. W czasie okupacji niemieckiej na terenie Instytutu działał zakład "Werkstatt für Fernmeldetechnik". Po zakończeniu wojny w 1945 roku, Instytut wznowił działalność pod kierownictwem prof. Janusza Groszkowskiego²⁷.

O profesorze Groszkowskim pamięta również Politechnika Warszawska, gdzie uzyskał dyplom inżyniera i przez wiele lat prowadził wykłady.

W 1951 roku z Wydziału Elektrycznego Politechniki Warszawskiej został wydzielony Wydział Łączności. W 1964 roku został oddany do użytku gmach Łączności, który nosi obecnie imię Profesora Janusza Groszkowskiego. W holu budynku, zajmowanego obecnie przez Wydział Elektroniki i Technik Informatycznych znajduje się rzeźba przedstawiająca głowę Profesora i poświęcona mu tablica²⁸.

Upamiętnienie Janusza Groszkowskiego w budynku Wydziału Elektroniki i Technik Informatycznych Politechniki Warszawskiej²⁹

²⁶ Fotografia autora.

²⁷ Instytut Tele- i Radiotechniczny. Historia - początki Instytutu, <http://www.itr.org.pl/onas/historia/>, data dostępu 6.10.2017.

²⁸ Politechnika Warszawska. Wydziału Elektroniki i Technik Informatycznych. Historia, <http://www.elka.pw.edu.pl/Wydzial/O-WEiTI/Historia>, data dostępu 6.10.2017.

²⁹ Fotografia autora.